

«Фінансова грамотність» у початковій школі

Навчальна програма спецкурсу
для слухачів курсів підвищення кваліфікації
(варіант А – 36 год., варіант Б – 72 год.)

АВТОРИ:

Філончук З. В., Рябова О. Б., Рисін В. В., Часнікова О. В., Довгань А. І., та інш. за загальною редакцією доктора економічних наук професора Смовженко Т. С.,

Зміст

Пояснювальна записка	4 с.
Навчальний план	6 с.
Тематичний план	6 с.
Навчально-тематичний план	8 с.
Зміст програми спецкурсу	9 с.

Пояснювальна записка

У сучасних умовах фінансова грамотність населення є одним із чинників, що визначають якість життя громадян та економічну стабільність в країні. Фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями і категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні тенденції економічного життя держави і відповідно до обставин визначати моделі своєї власної фінансової поведінки та фінансової безпеки.

Навчальну програму спецкурсу «Фінансова грамотність» у початковій школі» для слухачів курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти розроблено відповідно до державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19 липня 2012 року № 828 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки» та інших документів, у яких визначаються основні напрями впровадження фінансової освіти у навчальні заклади України.

Метою спецкурсу є підготовка вчителів до впровадження предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі та створення системи фінансової освіти і виховання у навчальному закладі.

Спецкурс «Фінансова грамотність» у початковій школі» спрямований на виконання таких **основних завдань**:

- надання знань з основ економічної теорії вчителям початкової школи та набуття ними економічних компетенцій у сфері фінансових послуг;
- формування економічної культури вчителів та мотивації до подальшої економічної самоосвіти;
- формування вмінь конструювання системи фінансової освіти і виховання у навчальному закладі через впровадження курсів за

вибором «Фінансова грамотність» у початковій школі;

- удосконалення вмінь самоосвітньої діяльності, що забезпечить розвиток професійної компетентності в сфері фінансової освіти і виховання учнів.

У результаті вивчення курсу вчитель **повинен знати:**

- концептуальні основи економічної теорії, її роль у житті суспільства та окремої людини;
- етапи становлення шкільної економічної та фінансової освіти в Україні;
- нормативні документи, що визначають державну політику в галузі фінансової освіти;
- теоретико-методологічні засади впровадження фінансової грамотності у початковій школі;
- форми та методи організації навчальної діяльності молодших школярів, які сприятимуть їх подальшій економічній соціалізації.

У результаті вивчення курсу учитель **повинен уміти:**

- реалізовувати теоретичні економічні знання у практичній діяльності;
- визначати умови становлення системи фінансової освіти та виховання у навчальному закладі;
- володіти методикою впровадження предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі;
- створювати методичні розробки і сценарії заходів (проектів) із фінансової освіти та виховання;
- проектувати власну фінансову безпеку.

Навчальна програма спецкурсу «Фінансова грамотність» у початковій школі» для слухачів курсів підвищення кваліфікації пропонується за двома варіантами: А – 36 годин; Б – 72 години (з них 22 становлять лекції, 26 – практичні заняття, 24 – самостійна робота).

Програма включає такі навчальні модулі: модуль I «Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури», модуль II «Фінансова освіта

населення як чинник економічної стабільності»; модуль III «Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності», модуль IV «Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі», діагностико-аналітичний модуль.

Реалізація завдань програми спецкурсу здійснюється через очну форму навчання (3-денний (36 год.) або 6-денний (72 год.) науково-методичний семінар із залученням фахівців Національного банку України). Навчальний матеріал надається під час проведення лекцій різних типів, виконання практичних робіт у групах, участі в проведенні семінарських занять, круглих столів, тестуванні та інших формах роботи.

Навчальна стратегія курсу може реалізовуватися також дистанційною (або очно-дистанційною) формою навчання через проведення Інтернет-консультацій та виконання індивідуальних практичних завдань; самостійне вивчення слухачами навчального матеріалу, рекомендованого викладачами спецкурсу.

Завдання для самостійної роботи орієнтовані на збір та опрацювання матеріалів про розвиток системи фінансової освіти; створення власних розробок конспектів уроків з предмету «Фінансова грамотність»; розробку презентацій власних проектів; розв'язування тестових завдань тощо. Усі ці матеріали об'єднуються у методичний poradnik вчителя «Фінансова грамотність» у початковій школі».

Для презентації конспектів уроків рекомендуємо використати панорамний урок – своєрідний панорамний огляд системи уроків курсів, у якому приймають участь декілька педагогів, які взаємно доповнюють один одного, та визначають найбільш ефективні методи та прийоми роботи з учнями.

Програма спецкурсу містить пояснювальну записку, навчальний план, тематичне планування, навчально-тематичний план, завдання для самостійної роботи слухачів, питання для самоконтролю, перелік індивідуальних творчих завдань (проектів) та список рекомендованої

літератури.

Обов'язковою умовою спецкурсу є проведення вхідного та вихідного діагностування за допомогою тестів, розміщених на електронному ресурсі Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP).

У програмі наведено розподіл годин за варіантом Б – 72 години.

**Навчальна програма спецкурсу
для слухачів курсів підвищення кваліфікації
«Фінансова грамотність» у початковій школі»**

Навчальний план

№	Зміст	Розподіл годин			
		Лекції	Практичні (семінари)	Сам.р.	Всього
1.	Модуль І. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури.	4	4		8
2.	Модуль ІІ. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності .	6	2		8
3.	Модуль ІІІ. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	6	2		8
4.	Модуль ІV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.	6	8		14
5.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.		10		10
6.	Самостійна робота			24	24
	Всього:	22	26	24	72

Тематичний план

№	Зміст	Годин
1.	Модуль I. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури	8
	<i>1.1. Вступ до економічної теорії.</i> Предмет та методологія економічної теорії. Функції економічної теорії: світоглядна, теоретико-пізнавальна, методологічна, практична. Економічна теорія та економічна політика. Місце економічних знань у житті людини. Потреби та економічні інтереси. Ієрархія потреб. Виробничі ресурси. Проблема вибору. Крива виробничих можливостей. Доцільність економічного вибору. Економічні системи. Типи економічних систем. Головні питання економіки та їх вирішення в різних економічних системах. Економічна система України. Економічний кругообіг.	4
	<i>1.2. Специфіка ринку капіталів і ринку грошей.</i> Капітал як фактор виробництва. Ринок капіталу як кредитного ресурсу. Кредитні відносини. Відсоток. Ринок грошей. Види попиту на гроші. Відсоткова ставка: номінальна та реальна. Фінансові установи. Банки. Історія розвитку банківської системи. Банківська система України: особливості функціонування. Центральний банк та його функції.	4
2.	Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.	8
	<i>2.1. Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.</i> Циклічність розвитку економічних процесів. Цикли ділової активності, їх види. Фінансова теорія економічних циклів. Фінансові причини найглибших економічних криз XX та XXI ст. Макроекономічна політика. Форми, методи та інструменти фінансового регулювання економіки. Грошово-кредитна політика держави.	4
	<i>2.2. Фінансова грамотність як складова фінансової культури.</i> Фінансова грамотність: термінологічний словник. Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг. Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.	2
	<i>2.3. «Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти.</i> Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти. Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності молодших школярів.	2

3.	Курси предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі: змістовий та методичний огляд; стан та перспективи впровадження.	
	Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	8
	3.1. <i>Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.</i> Економічні ролі людини. Рольова інтерпретація особистості як інструмент формування її економічних якостей. Економічна соціалізація. Економічна свідомість: рівні, параметри характеристики. Економічний світогляд. Економічна наука як концептуальна основа економічної свідомості.	4
	3.2 <i>Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності.</i> Психологічні аспекти фінансової освіти молодших школярів. Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Роль сім'ї у фінансовому вихованні учнів початкової школи.	4
4.	Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.	14
	4.1. Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі. Практична робота №1 «Встановлення наступності у вивченні фундаментальних економічних категорій у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі». Практична робота №2 «Від теми «Гроші, звідки вони беруться» (курс «Фінансова абетка», 2 клас) до теми «Гроші як об'єднуюча ланка господарської діяльності» (курс «Фінансова арифметика», 3 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші» у початковій школі.	4
	4.2. Змістова складова курсу «Фінансова абетка» «Я – громадянин» (2 клас) та курсу «Фінансова поведінка» «Я в державі» (4 клас). Фінансові установи. Правила спілкування та поведінки у фінансових установах. Податки та податкова освіченість. Практична робота №3. Методика розв'язування фінансових задач у курсі «Фінансова арифметика» (3 клас).	4
	4.3. Споживач як основний суб'єкт сучасної економіки. Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у початковій школі. Практична робота №5. «Визначаємо чинники, що впливають на поведінку споживача фінансових послуг».	4
	4.4. Змістова складова «Господарська діяльність людини» у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі. Успішні люди України.	4
5.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.	10
	5.1. Вхідне діагностування.	2
	5.2. Захист творчих робіт.	4
	5.3. Контрольне тестування.	2
	5.4. Вихідне діагностування.	2
6.	Самостійна робота	24
	6.1. Основні права і обов'язки споживача у Законі України «Про захист	2

прав споживачів» (аналіз періодичних видань щодо дотримання Закону України «Про захист прав споживачів»).	
Готуємо панорамний урок. Розробка конспекту уроку з теми «Споживач – «король» ринку» (курс «Фінансова абетка» (2 клас).	
6.2. Фінансова грамотність: складаємо термінологічний словник. Готуємо панорамний урок. <i>Група №1. Розробка конспекту уроку з теми «Що таке фінансова поведінка людини» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).</i> <i>Група №2. Розробка конспекту уроку з теми «Фінансова поведінка у світі літературних героїв» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).</i>	2
6.3. Фінансова абетка. Сторінка «Меценатство і благодійність». Практична робота №4 «Економічні роздуми на тему «Що таке багатство», «Як стати успішною людиною», «Фінансова грамотність – основа добробуту сім'ї». Методичний poradnik учителя курсів «Фінансова грамотність» (початкова школа). Методика проведення уроків з теми «Я і мої перемоги» курсу «Фінансова абетка» (2 клас).	6
6.4. Фінансова абетка. Сторінка «Економія і збереження як форми заощаджень». Сторінка «Доходи і витрати в господарстві». Методичний poradnik учителя курсу «Фінансова грамотність» (початкова школа). Методика проведення уроків з теми «Розподіл і доходи в господарстві» курсу «Фінансова арифметика» (3 клас).	4
6.5. Методичний poradnik учителя курсу «Фінансова грамотність» (початкова школа). Готуємо панорамний урок у початковій школі. Методика проведення уроків з курсу «Фінансова абетка» (2 клас). Методика проведення уроків з курсу «Фінансова арифметика» (3 клас). Методика проведення уроків з курсу «Фінансова поведінка» (4 клас). Розробка конспектів уроків (у малих групах або індивідуально).	6
4.6. Підготовка залікової творчої роботи.	4

Навчально-тематичний план

№	Змістові модулі та теми	Розподіл годин				
		Лекції	Сем.	Практ. заняття	Сам. робота	Всього
I.	Модуль I. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури	4		4		8
1.1.	Вступ до економічної теорії.	4				4
1.2.	Специфіка ринку капіталів і ринку грошей.	4				4
II.	Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.	6		2		8
2.1.	Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.	2				2
2.2.	Фінансова грамотність як складова фінансової культури.	2				2
2.3.	«Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти.	2		2		4
III.	Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	6		2		8
3.1.	Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.	2		2		4
3.2.	Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності.	4				4
IV.	Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.	6		8		14
4.1.	Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі. Практична робота №1 «Встановлення наступності у вивченні фундаментальних економічних категорій у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі». Практична робота №2 «Від теми «Гроші, звідки вони беруться» (курс «Фінансова абетка», 2 клас) до теми «Гроші як об'єднуюча ланка господарської діяльності» (курс «Фінансова арифметика», 3 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші» у початковій школі».	2		2		4

4.2.	Змістова складова курсу «Фінансова абетка» «Я – громадянин» (2 клас) та курсу «Фінансова поведінка» «Я в державі» (4 клас). <i>Практична робота №3.</i> Методика розв’язування фінансових задач у курсі «Фінансова арифметика» (3 клас).	2		2		4
4.3.	Споживач як основний суб’єкт сучасної економіки. Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у початковій школі. <i>Практична робота №5.</i> «Визначаємо чинники, що впливають на поведінку споживача фінансових послуг».	2		2		4
4.4.	Змістова складова «Господарська діяльність людини» у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі. Успішні люди України.			2		2
V.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.		4	6		10
5.1.	Вхідне діагностування.			2		2
5.2.	Захист творчих робіт.		4			4
5.3.	Контрольне тестування.			2		2
5.4.	Вихідне діагностування			2		2
VI.	Самостійна робота				24	24
	Всього:	22	4	22	24	72

Зміст програми

Модуль I. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: надання економічних знань як важливої складової економічної культури вчителя.

Завдання модуля:

- надання знань з основ економічної теорії, визначення її ролі у житті суспільства та окремої людини;
- з'ясування значення економічної теорії у розробці шляхів формування соціально орієнтованої економічної системи;
- проектування системи особистісних економічних цінностей.

Зміст занять

1.1. Лекція (4 години). Вступ до економічної теорії.

Предмет та методологія економічної теорії. Функції економічної теорії: світоглядна, теоретико-пізнавальна, методологічна, практична. Економічна теорія та економічна політика. Економічні закони та економічні категорії.

Потреби та економічні інтереси. Ієрархія потреб. Виробничі ресурси. Проблема вибору. Крива виробничих можливостей. Доцільність економічного вибору.

Економічні системи. Типи економічних систем. Головні питання економіки та їх вирішення в різних економічних системах. Економічна система України.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти термінологічний словник з теми «Вступ до економічної теорії» на підставі запропонованого кола питань.
2. Здійснити аналіз періодичних видань з теми «Основні права і обов'язки споживача у Законі України «Про захист прав споживачів».
3. Розробити конспект уроку з теми «Споживач – «король» ринку» (курс «Фінансова абетка» (2 клас).

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає предмет економічної теорії?
2. Назвати функції економічної теорії. Розкрити її місце у сучасному житті.
3. Дати визначення поняттям «економічна категорія» та «економічний закон». Навести приклади.
4. Розкрити ієрархію потреб за А. Маслоу.
5. Розкрити сутність економічних систем різних типів.
6. Назвати головні питання економіки та представити шляхи їх вирішення у різних економічних системах.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури.
2. Розвиток ідей В.О. Сухомлинського з формування культури потреб особистості в педагогічній теорії та практиці.

1.2. Лекція (4 години). Специфіка ринку капіталів і ринку грошей.

Капітал як фактор виробництва. Ринок капіталу як кредитного ресурсу. Кредитні відносини. Відсоток.

Ринок грошей. Види попиту на гроші. Відсоткова ставка: номінальна та реальна. Фінансові установи.

Банки. Історія розвитку банківської системи. Банківська система України: особливості функціонування. Центральний банк та його функції.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти конспект теми у вигляді переліку питань, відповіді на які висвітлюватимуть її зміст (кількість питань — не менше 10).
2. Визначити перелік тем для економічних есе зазначеної тематики.

Питання для самоконтролю

1. Назвати особливості ринку капіталів.
2. Пояснити, як формується процент на капітал.
3. Пояснити, чим відрізняється номінальна відсоткова ставка від реальної.
4. Назвати основні функції Центрального банку.
5. Визначити особливості функціонування банківської системи України.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Методика вивчення змістової складової «Я – громадянин. Установи держави» на уроках із фінансової грамотності у початковій школі.

Література до модуля І

1. Варецька О.В. Початки економіки. 4 клас. Навчально-методичний посібник для вчителя Запоріжжя: Просвіта, 2006. – 136 с. Економіка [Текст] : зб. програм з економіки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 117 с.
2. Варецька О.В. Початок сучасної економіки. 1 частина: Методичний посібник для вчителя. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 100 с.
3. Варецька О.В. Початок сучасної економіки. 2 частина: Методичний посібник для вчителя. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 108 с.
4. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
5. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
6. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
7. Економіка : навч. посіб. для 10-11 кл. / за ред. З. Г. Ватаманюка, С. М. Панчишина. – К. : Либідь, 1999. – 384 с.
8. Економіка : навч. посіб. для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / за ред. С. М. Панчишина. – Львів : Тріада плюс, 2008. – 460 с.

Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо впровадження фінансової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

Завдання модуля:

- надання економічних знань з окремих тем макроекономіки;
- систематизація знань щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні та інших країнах світу;
- знайомство зі світовим досвідом підвищення фінансової обізнаності населення;
- змістовий та методичний огляд курсів економічного спрямування та

предмету «Фінансова грамотність» щодо перспектив впровадження фінансової грамотності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст занять

2.1. Лекція (2 години). Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.

Циклічність розвитку економічних процесів. Цикли ділової активності, їх види. Фінансова теорія економічних циклів. Фінансові причини найглибших економічних криз ХХ та ХХІ ст.

Макроекономічна політика. Форми, методи та інструменти фінансового регулювання економіки. Грошово-кредитна політика держави.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти структурно-логічну схему «Найглибші економічні кризи ХХ та ХХІ ст.». Виокремити фінансові причини економічних криз.
2. Підібрати уривки з літературних творів, які можна використати на уроках із зазначеної теми.

Питання для самоконтролю

1. Назвати фази економічного циклу та дати їх характеристику.
2. Визначити причину циклічних коливань розвитку економіки.
3. Вказати причини економічної кризи в Україні.
4. Розкрити функції держави в регулюванні макроекономічних процесів.
5. Охарактеризувати основні інструменти державного регулювання економіки.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Формування економічної відповідальності учнів початкової школи в педагогічній теорії та практиці.
2. Особливості економічного виховання учнів у педагогічній спадщині видатних вітчизняних педагогів ХХ ст.

Література

1. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.

2. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
3. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
4. Економіка : навч. посіб. для 10-11 кл. / за ред. З. Г. Ватаманюка, С. М. Панчишина. – К. : Либідь, 1999. – 384 с.
5. Економіка : навч. посіб. для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / за ред. С. М. Панчишина. – Львів : Тріада плюс, 2008. – 460 с.

2.2. Лекція «Фінансова грамотність як складова фінансової культури» (2 години).

Фінансова грамотність: термінологічний словник.

Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Синдром «змушеного споживача». Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг.

Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.

Завдання для самостійної роботи

1. Використовуючи додаткові джерела інформації, доповнити таблицю 1 «Фінансова культура: термінологічний словник».

Таблиця 1

Фінансова культура: термінологічний словник

Автор та джерело	Тлумачення поняття
Фінансова грамотність – це	
Шон Мунді. Рекомендації щодо розробки національних стратегій з фінансової грамотності	це знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності є вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, умінь та навичок.
Т. О. Кізима. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. Кізима // Вісник ТНЕУ. – 2012. - № 2. – С. 64-71.	сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень.
Г.Ю.Кучерова [3]	певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб

	отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг.
	Фінансова обізнаність
Г.Ю.Кучерова [3]	наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують відповідний рівень його компетентності з фінансових питань.
	Фінансова освіченість
Т. С. Смовженко	допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо.
Г.Ю.Кучерова [3]	характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти.

2. **Готуємо панорамний урок.** Працюючи у групах, розробити конспект уроку.

Група №1. Тема «Що таке фінансова поведінка людини» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).

Група №2. Тема «Фінансова поведінка у світі літературних героїв» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).

Питання для самоконтролю

1. Навести факти, що свідчать про низький рівень фінансової освіченості та культури населення в Україні.
2. Вказати причини низького рівня фінансової грамотності населення в Україні. У чому полягає синдром «змушеного споживача»?
3. «Намалювати» портрет українського споживача фінансових послуг.
4. Назвати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на формування фінансової культури населення України.
5. Узагальнити досвід розвитку фінансової грамотності населення в європейських країнах.
6. Охарактеризувати діяльність міжнародних організацій щодо дослідження рівня фінансової грамотності населення України.
7. Назвати основні завдання державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки».

8. При Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку створено ініціативну групу, яка координує дії держави та ринку з підвищення фінансової грамотності громадян України. Назвати основні напрямки її діяльності.
9. Розкрити роль Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP) у розвитку фінансової культури населення.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Особливості формування фінансової грамотності населення в країнах Європи.
2. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні.
3. Фінансова грамотність як складова фінансової культури учнівської молоді.
4. Шляхи формування фінансової культури учнів початкової школи.

Теми проектів

1. Діти і гроші.
2. Підвалини благополуччя.

Література:

1. Захаркіна Л.С. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Л.С. Захаркіна, К.П. Катериніна // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 200-207.
2. Корнівська В.О. Формування фінансової культури українського населення в контексті мінімізації ринкової асиметрії / В.О. Корнівська // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 117-126. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econprog_2011_4_13.pdf
3. Кучерова Г.Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення / Г.Ю. Кучерова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент. – 2013. – № 2. – С. 125-131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuem_2013_2_18.pdf
4. Ломачинська І.А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації / І.А. Ломачинська // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/science/sp/announcer_onu/economics/econom16_20.

5. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України [Текст] / Б. Приходько // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 11–16.
6. Радзішевська Д.В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі / Д.В. Радзішевська // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevskia.pdf>
7. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – 2009-2012. – 104 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf
8. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. / Роберт Бонд, Олексій Куценко, Наталія Лозинська // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с.
9. Шпак І. Фінансово безкультурні українці? / Інна Шпак // Економічна правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/03/3/274995/>

2.3. Лекційно-практичне заняття «Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти» (4 години).

Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти.

Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності учнів.

Курси предмету «Фінансова грамотність»: змістовий та методичний огляд; стан та перспективи впровадження.

Питання для самоконтролю

1. Назвати нормативні документи, що визначають розвиток шкільної економічної освіти.
2. Проаналізувати навчально-методичне забезпечення викладання курсу «Економіка» та курсів за вибором економічного профілю.
3. Охарактеризувати основні етапи впровадження економічних дисциплін в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів.
4. Назвати сучасні проблеми шкільної економічної освіти.
5. Довести доцільність впровадження курсів за вибором «Фінансова

грамотність» у початковій школі.

6. Охарактеризувати структуру предмету «Фінансова грамотність».
7. Презентувати навчально-методичний комплекс курсів предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.
8. Здійснити методичний огляд курсів предмету «Фінансова грамотність».
9. Проаналізувати можливості реалізації у Вашому навчальному закладі системного підходу до розвитку фінансової освіти та виховання.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Історія становлення й розвитку шкільної економіки та методики її навчання.
2. Особливості шкільної економічної освіти в зарубіжних країнах.
3. Формування фінансових компетенцій у школярів у процесі вивчення економіки.
4. Міжпредметні зв'язки та їх роль у формуванні системи економічних знань.

Теми проектів

1. «Прикольна» економіка.
2. Шкільний бізнес-клуб: плануємо майбутнє разом.

Література:

1. Варецька О.В. Взаємозв'язок духовного та економічного виховання учнів початкової школи / О.В. Варецька // Економіка в школах України. – 2005. – №11. – С.3-5.
2. Гладковський Р. В. Заходи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з упровадження курсу «Фінансова грамотність» / Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. – Х. : Основа, 2013. – С.3-5.
3. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). Частина II. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – 384 с.
4. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.
5. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
6. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.

7. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
8. Економіка (профільний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 256 с.
9. Економіка (рівень профільний). 10 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
10. Економіка (рівень профільний). 11 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
11. Лелюк Ю. Економіка в початковій школі: необхідність та проблеми впровадження / Ю. Лелюк // Вісник ВУАВЕ. – 2004. – №1. – С.38-42.
12. Радченко В., Бицюра Ю. Проблеми шкільної економічної освіти в Україні / В. Радченко, Ю. Бицюра // Школа. – 2014. – №12. – С.48-57.
13. Філончук З.В. «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах Херсонської області / З.В. Філончук // Економіка в школах України. – 2014. – № 10. – С.6-11.
14. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
15. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: розвиток економічної культури вчителів та мотивації до подальшої економічної самоосвіти.

Завдання модуля:

- встановлення рівнів та параметрів характеристики економічної свідомості;
- вивчення психолого-педагогічних основ впровадження фінансової грамотності;
- з'ясування чинників, що впливають на економічну соціалізацію учнів.

Зміст занять

3.1. Лекційно-практичне заняття (4 години). Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.

Економічна соціалізація особистості як процес засвоєння нею соціальних ролей в економіці. Економічні ролі особистості.

Економічна свідомість як результат відображення соціально-економічного та індивідуально-економічного буття. Рівні економічної свідомості: буденно-практичний та теоретичний. Параметри характеристики економічної свідомості: ставлення до праці, до різних форм власності, до характеру управління економічними відносинами.

Економічний світогляд як найвища форма розвитку економічної свідомості. Економічна наука як концептуальна основа економічної свідомості.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити особливості системи економічних цінностей, в межах якої здійснюється процес економічної соціалізації у сучасному суспільстві (накреслити схему).
2. Гроші розглядаються як найважливіший засіб соціалізації особистості на всіх вікових етапах її розвитку. Довести, що особливу роль, як фактор соціалізації, відіграють вони саме на етапі дитинства.

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення поняттю «економічна соціалізація». Як впливає економічна соціалізація на загальний процес соціалізації особистості?
2. Розкрити зміст складових процесу економічної соціалізації (когнітивного, афективного і конативного компонентів).
3. Назвати рівні та параметри характеристики економічної свідомості.
4. Встановити зв'язок між поняттями «економічна свідомість – економічний світогляд – економічна культура».

Теми випускних робіт і рефератів

1. Рольовий підхід до структурування економічних знань в шкільній економічній освіті.
2. Формування економічного світогляду учнів на уроках у початковій школі.

Література

1. Варецька О.В. Духовно-економічне виховання молодших школярів на основі курсу «Початки економіки». Навчальна програма курсів

- підвищення кваліфікації вчителів початкових класів (інших спеціальностей, які викладають курс «Початки економіки») за очною формою. [Текст] – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 80 с.
2. Воронцова Е. Соціалізація підлітків в учнівських колективах / Е. Воронцова // Практика управління закладом освіти. – 2010. – № 3. – С. 43-49.
 3. Диба Л. М. Проблеми формування економічної культури у сучасному національно-відроджувальному процесі / Л. М. Диба // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 224-227.
 4. Економічна соціалізація молоді : соціально-психологічний аспект / за заг. ред. В. В. Москаленко. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. – 336 с. – (Б-ка журн. «Соціальна психологія»).
 5. Єфременко Т. О. Рівень економічної культури пересічного громадянина України (за даними експертного опитування) / Т. О. Єфременко // Український соціум. – 2006. – № 1. – С. 88-96.
 6. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2009. – 112 с.
 7. Корнійчук О.Є. Еволюція формування економічного мислення / О.Є. Корнійчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – №1. – С.22-29.
 8. Кривега Л. Д. Ринковий світогляд: зміст і цінності [Електронний ресурс] / Л. Д. Кривега, К. В. Сухарева. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20101224/1_krivega.htm.
 9. Кузнецова Т. В. Основи економічної психології / Т. В. Кузнецова. – К. : Вид-во МАУП, 2006. – 140 с.
 10. Ложкін Г. В. Економічна психологія / Г. В. Ложкін, В. В. Спасенніков. – К. : Професіонал, 2007. – 400 с.
 11. Муханова О.О. Формування життєвої компетентності молодших школярів через розвиток економічного мислення / О.О. Муханова // Економіка в школах України. – 2006. – № 3. – С.36-42.
 12. Пасічник Н. Формування економічної культури школярів як умова розвитку цивілізованих ринкових відносин / Н. Пасічник // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 45-47.
 13. Самсин А. И. Основы философии экономики : учеб. пособ. для вузов / А. И. Самсин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 271 с.

3.2. Лекція «Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності» (4 години).

Психологічні аспекти фінансової освіти учнів: психологічний аналіз феномена фінансової грамотності.

Психологічні чинники виховання фінансової культури дитини. Психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини: кишенькові гроші; гроші як плата за навчання; гроші як відступні; гроші як плата за домашні

справи. Роль сім'ї у фінансовому вихованні учнів початкової школи.

Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Дослідження явища фінансової культури у педагогіці.

Питання для самоконтролю

1. Як розглядаються гроші з точки зору психології?
2. Назвати чинники, що впливають на «грошову» поведінку та ставлення до грошей.
3. Назвати класичні підходи психології до розвитку психологічних досліджень феномену грошей.
4. Узагальнити психологічні чинники виховання фінансової культури дитини.
5. Розкрити психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини.
6. З чим у Вас асоціюється поняття «гроші»?
7. Розкрити роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.
8. Представити погляди А.С. Макаренка та В.А. Сухомлинського на економічне виховання учнів.
9. Як трактують сучасні педагогічні теорії проблему «діти-гроші»?
10. Назвати періоди в економічній соціалізації дітей та учнівської молоді.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Ставлення до грошей та особливості грошової поведінки дитини.
2. Сучасні дослідження явища фінансової культури у педагогіці
3. Методика підготовки та проведення фінансового тижня в школі.
4. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.

Теми проектів

1. Сімейна фінансова ігротека.
2. Кишенькові гроші: за і проти.

Література:

1. Биденко С., Золотаревич И. Финансовые истории для подростков. Серия «Бизнес-школа «Детки-монетки» / С. Биденко, И. Золотаревич. – Казка. – 2012. – 128 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.detki-monetki.biz/?p=2695>.

2. Діти і гроші: як у світі дають на кишенькові витрати. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsmarket.com.ua/2012/01/diti-i-groshi-yak-u-sviti-dayut-na-kishenkov-i-vitrati/>.
3. Кузнецова Т.В. Основи економічної психології / Т.В. Кузнецова. – К.: МАУП, 2006. – 140 с.
4. Ложкін Г.В., Спасенніков В.В. Економічна психологія / Г.В. Ложкін, В.В. Спасенніков. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 400 с.
5. Матвеев С.О., Лясота Л.І. Економічна соціологія: Підручник / С.О.Матвеев, Л.І. Лясота. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 184 с.
6. Орел В.В., Рябченко Л.О. Формування економічної свідомості і ставлення до грошей у процесі соціалізації особистості / В.В. Орел, Л.О. Рябченко // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2007. – № 16. – С. 376-382. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gagago.ru/v-ryabchenko-l-o-formuvannya-ekonomichnoyi-svidomosti-i-st.html>.
7. Парходько Г.Ю. Психолого-педагогічні проблеми виховання фінансової культури дітей / Г.Ю. Парходько. – Черкаси, 2010. – 97 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ipro.com.ua/attachments/article/173/психолого-педагогічні проблеми.pdf](http://ipro.com.ua/attachments/article/173/психолого-педагогічні_проблеми.pdf)
8. Смолінська О. Діти і гроші / О. Смолінська // Школа. – 2014. – № 9. – С. 21-31.
9. Туріщева Л.В. Психологічні аспекти фінансової грамоти для школярів / Л.В. Туріщева // Класному керівнику. – 2011. – № 5. – С.16-18.
10. Формування економічного мислення молодших школярів. Методичні знахідки вчителів початкових класів з поглибленим вивченням основ економіки / Упор. : О.В. Палига, М.В. Джус. – Тернопіль: Мандрівець, 2006. – 136 с.
11. Шкребець М.С. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні / М.С. Шкребець // Збірка наукових праць Харківських соціологічних читань. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=51.
12. Шкребець М.С. Вплив грошової культури на рівень консолідації українського суспільства / М.С. Шкребець, С.М. Шкребець // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – 2010. – №889. – С.133-137. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4991/2/Shkrebc_i.pdf.

Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.

Кількість годин – 14.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо методики викладання курсів предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.

Завдання модуля:

- систематизація знань з курсів предмету «Фінансова грамотність»;
- визначення ефективних методів і прийомів впровадження фінансової грамотності у початковій школі;
- створення методичних розробок і сценаріїв заходів із фінансової освіти та виховання;
- розвиток здатності слухачів до самонавчання, самооцінювання та самовдосконалення.

4.1. Лекційно-практичне заняття Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі (4 години).

Лекція «Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі (2 години).

Практичні заняття (2 години). Практична робота №1 «Встановлення наступності у вивченні фундаментальних економічних категорій у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі».

Мета та основні завдання роботи:

1. Визначити фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.
2. Створити спільний предметний показник «Фундаментальні економічні категорії початкової шкільної економічної освіти».
3. Розробити спільний термінологічний довідник.

Практична робота №2 «Від теми «Гроші, звідки вони беруться» (курс «Фінансова абетка», 2 клас) до теми «Гроші як об'єднуюча ланка господарської діяльності» (курс «Фінансова арифметика» (3 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші» у початковій школі.

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати зміст зазначених тем у програмах курсів предмету «Фінансова грамотність».
2. Встановити підходи до визначення навчальних досягнень учнів при вивченні даного матеріалу.
3. Розробити (або проаналізувати) конспекти уроків із зазначених тем.
4. Зробити висновки щодо наступності у викладанні курсів предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити зміст фундаментальних економічних понять, які властиві будь-якій економіці. Визначте серед них ті, що властиві фінансовій сфері.
2. Назвати основні види фінансових послуг.
3. Розкрити методичні аспекти вивчення економічної категорії «гроші» у

початковій школі.

4. Запропонувати власну методику реалізації інтегративного підходу до вивчення зазначених тем.

Теми проектів

1. Економічна абетка вчителя.
2. Для чого потрібні гроші?

Література:

1. Довгопол Г., Крупська Л. Як викладати економіку малюкам / Г. Довгопол, Л. Крупська // Географія та основи економіки в школі. – 1997. – №2. – С.30-32.
2. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.
3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
5. Збірник програм з економіки / укл. Р.В. Гладковський, Н.І. Забуга // Економіка в школах України. Спецвипуск. – 2013. – №3. – 93 с.
6. Ковальчук Г. Економічна освіта: організація навчальної діяльності молодших школярів / Ковальчук Г. // Географія та основи економіки в школі. – 2001. – №3. – С.38-40.
7. Пономаренко Л.В. Економічні цікавинки для молодших школярів / Пономаренко Л.В. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 176 с.
8. Ратушняк О.М. Через казку та гру до молодших школярів / О.М. Ратушняк // Економіка в школах України. – 2005. – №1. – С.14-16.
9. Рibaкова С.М. Система уроків з економіки для початкової школи / С.М. Рibaкова // Економіка в школах України. – 2005. – №10. – С.8-15.
10. Синя І. Економіка у початковій школі: урок з теми «Історія виникнення грошей. Історичні форми грошей» / І. Синя // Вісник ВУАВЕ. – 2004. – №4. – с. 31-35.
11. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
12. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.2. Лекційно-практичне заняття «Змістова складова курсу «Фінансова абетка» «Я – громадянин» (2 клас) та курсу «Фінансова поведінка» «Я – в державі» (4 клас)» (4 години).

Лекція «Змістова складова курсу «Фінансова абетка» «Я – громадянин» (2 клас) та курсу «Фінансова поведінка» «Я – в державі» (4

клас)» (2 години).

Фінансові установи. Правила спілкування та поведінки у фінансових установах. Податки та податкова освіченість.

Практична робота №3. Методика розв’язування фінансових задач у курсі «Фінансова арифметика» (3 клас) **(2 години).**

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати систему фінансових задач курсу «Фінансова арифметика» (3 клас).
2. Обрати типові задачі та розв’язати їх.
3. Розробити методичні рекомендації щодо розв’язання фінансових задач.

Питання для самоконтролю

1. Оцінити значення банківської системи в житті сучасної людини.
2. Проаналізувати інформацію про фінансові послуги різних банків.
3. Охарактеризувати джерела банківського прибутку.
4. Довести вигідність кредиту та можливості людини щодо його погашення в конкретній банківській установі.
5. Проаналізувати зміст складової «Я – громадянин» курсу «Фінансова абетка».

Завдання для самостійної роботи

1. Підібрати 2-3 приклади типових фінансових задач (3 клас). Заповнити таблицю.

Таблиця 2

Типові фінансові задачі в курсі «Фінансова арифметика»

№	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів Учень/учениця	Типові задачі (приклади)
1.	Визначає кількість певних частин у цілому на прикладах господарської діяльності	
2.	Розв’язує нерівності способом добору	
3.	Розраховує величини периметра геометричних фігур на прикладі земельних ділянок	
4.	Розраховує масу вантажів та кількість пасажирів при перевезеннях	

5.	Визначає відрізки автошляхів, висоту польоту, швидкість перевезення	
6.	Розраховує та порівнює величини доходу	
7.	Проводить прості розрахунки і записує розв'язок задач із поясненням на визначення розміру заробітної плати	
8.	Визначає розмір прибутку підприємця. Співставляє розмір прибутку і витрат	
9.	Здійснює прості дії з іменованими числами на прикладах купівлі і продажу товарів	
10.	Перетворює більші одиниці вартості на менші і навпаки	
11.	Розв'язує прості та складені задачі про гроші	

3. Розробити методичні рекомендації щодо проведення уроків з теми «Я і мої перемоги» курсу «Фінансова абетка» (2 клас).
4. **Фінансова абетка.** Створити сторінку «Меценатство і благодійність».
5. Підготувати есе на тему «Що таке багатство», «Як стати успішною людиною», «Фінансова грамотність – основа добробуту сім'ї».
6. Внести до методичного poradnika вчителя рекомендації щодо методики проведення уроків з курсу «Фінансова абетка» (2 клас).

Теми проектів

1. Абетка власної фінансової безпеки.
2. «Сімейний» гаманець.

Література:

1. Варецька О.В. Авторські розробки уроків для молодших школярів / О. Варецька // Економіка в школах України. – 2006. – №8. – С.23-26.
2. Десять важливих ідей з власних фінансів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_lopus_mod1.pdf.
3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Сироїжко С. Економічне виховання та начала математики / С.Сироїжко // Відкритий урок. – 2011. - №3. – С.31-32.
5. Соценко Т.М. Чого хочуть клієнти? / Т.М.Соценко, З.В.Філончук // Економіка в школах України. – 2008. – №4. – С. 9-16.
6. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
7. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.3. Лекційно-практичне заняття «Споживач як основний суб'єкт сучасної економіки. Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у початковій школі » (4 години) .

Лекція «Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у початковій школі» (2 години).

Розділ «Я – споживач» у курсі «Фінансова абетка» (2 клас). Фінансові розрахунки у розділі «Споживання та використання товарів» (3 клас). Поведінка споживача у розділі «Я і навколишнє середовище» (4 клас).

Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у початковій школі.

Практична робота №5. «Визначаємо чинники, що впливають на поведінку споживача фінансових послуг» (2 години).

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати місцевий ринок фінансових послуг.
2. Визначити алгоритм самозахисту споживача. Сформулювати поради споживачам.

Питання для самоконтролю

1. Назвати основні види фінансових послуг.
2. Прокоментувати особливості надання фінансових послуг різними фінансово-кредитними установами.
3. Оцінити роль різних форм заощаджень у власному житті.

Теми проектів

1. Обираємо страхове покриття.
2. У світі фінансових послуг.

Література:

1. Закон України «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
2. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – 2009-2012. – 104 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf.

3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Основи споживчих знань [Текст] : Навч.-метод. посіб. для загальноосв. навч. закл.: 1 – 12 кл. / [Гільберг Т.Г., Довгань А.І., Капіруліна С.Л. та ін.]; за заг. ред. Н.В. Бескової, А.С. Єрохіної, К.О. Максименко, О.В. Овчарук. – К. : Навч. книга, 2008. – 816 с.
5. Справа життя / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://r-invest.com.ua/files/docs/Jupiter/12x12_ukr-2.pdf.
6. Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 867-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/867-2012-%D1%80#n8>.
7. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
8. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.4. Практичне заняття «Змістова складова «Господарська діяльність людини» у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі (2 години).

Види господарської діяльності. Поняття виробництва. Особливості окремих галузей виробництва. Продуктивність праці.

Успішні люди України.

Питання для самоконтролю

1. Скласти термінологічний словник до теми на основі понятійного апарату зазначеної теми курсу «Фінансова арифметика».
2. Побудувати схему «Види виробництва».
3. Розробити 5-6 слайдів для презентації «Успішні люди України».
4. Розкрити змістові аспекти складової «Господарська діяльність людини» у курсі «Фінансова арифметика».

Завдання для самостійної роботи

1. **Фінансова абетка.** Створити сторінки «Економія і збереження як форми заощаджень» та «Доходи і витрати в господарстві».
2. Внести до методичного poradnika вчителя рекомендації щодо методики

проведення уроків з курсу «Фінансова арифметика» (3 клас).

Література:

1. Економіка для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / За редакцією С.М.Панчишина: Навч. посібник. – Львів: «Тріада плюс», 2008. – 460 с.
2. Короденко М. Підвалини благополуччя / М. Короденко // Освіта України. – 2012. – №37. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/blog/19364-pidvalyny-blahopoluchchya.html>.
3. Пилипенко В.Є. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура / В.Є. Пилипенко. – К.: ПЦ «Фоліант», 2005. – 224 с.
4. Сисоєнко Н.А. Прикольна економіка / Н.А.Сисоєнко, З.В.Філончук // Географія та основи економіки. – 2011. – №1. – С.28-31.
5. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
6. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.

Кількість годин – 10.

Мета модуля: виявлення освітніх потреб слухачів, діагностика набутих ними знань та вмінь за навчальними модулями спецкурсу; аналіз наявного досвіду у вирішенні проблем формування фінансової культури та поведінки учнів.

Завдання модуля:

- встановлення рівня фінансової грамотності вчителів і формування мотиваційного компоненту щодо її підвищення;
- систематизація знань зі спецкурсу «Фінансова грамотність» у початковій школі»;
- порівняння результатів вхідного та вихідного тестування;
- підведення результатів навчальних досягнень слухачів.

Зміст занять

5.1. Вхідне діагностування (2 години).

Вхідне діагностування проводиться на першому занятті даного модуля й передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя, усвідомлення характеру власних прогалин у фінансових знаннях.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на визначення рівня економічних знань та здатності до економічного аналізу (за когнітивно-професійною складовою готовності до формування економічної культури учнів).

5.2.Захист творчих робіт (4 години).

Форми творчих робіт:

- панорамний урок – своєрідний панорамний огляд системи уроків курсів предмету «Фінансова грамотність», у якому приймають участь декілька педагогів, які взаємно доповнюють один одного, та визначають найбільш ефективні методи та прийоми роботи з учнями;
- методичний поради́ник вчителя – збірка методичних рекомендацій щодо впровадження курсів «Фінансова грамотність» у початковій школі.

5.3.Контрольне тестування (2 години)

Контрольне тестування щодо визначення рівня теоретичної та методичної підготовки вчителя до впровадження предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.

5.4. Вихідне діагностування (2 години).

Вихідне діагностування проводиться на останньому занятті спецкурсу й передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя до впровадження курсу «Фінансова грамотність», порівняння його результатів із вхідним діагностуванням.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Навчальні результати слухачів визначаються на основі: виконання практичних робіт, участі у семінарських заняттях, підсумкового тестового контролю, захисту індивідуальних творчих робіт.

VI. Самостійна робота (24 години)

Мета: шляхом самоосвіти розширити знання з питань компетентнісного підходу до впровадження фінансової грамотності у початковій школі.

Завдання:

- опрацювати рекомендовані джерела інформації;
- виокремити питання, які потребують додаткової консультації;
- виконати рекомендовані практичні роботи та завдання, спрямовані на набуття вмінь і навичок компетентного розв'язання проблем щодо впровадження курсів за вибором предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі.

Пропонуємо орієнтовний розподіл годин самостійної роботи (таблиця 3).

Таблиця 3

Орієнтовний розподіл годин самостійної роботи спецкурсу «Фінансова грамотність»

Модуль I. Економічна теорія як концептуальна основа фінансової культури				Самостійна робота	
Навчально-тематичний план	Лекції	Практ. заняття	Всього годин	Види самостійних робіт	Годин
1.1. Вступ до економічної теорії.	4		4	Основні права і обов'язки споживача у Законі України «Про	2

				захист прав споживачів» (аналіз періодичних видань щодо дотримання Закону України «Про захист прав споживачів»).	
				Готуємо панорамний урок. Розробка конспекту уроку з теми «Споживач – «король» ринку» (курс «Фінансова абетка» (2 клас).	
Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.				Самостійна робота	
2.2. Фінансова грамотність як складова фінансової культури.	2		2	Готуємо панорамний урок. <i>Група №1. Розробка конспекту уроку з теми «Що таке фінансова поведінка людини» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).</i> <i>Група №2. Розробка конспекту уроку з теми «Фінансова поведінка у світі літературних героїв» (курс «Фінансова поведінка», 4 клас).</i>	2
Модуль IV. Методика викладання курсів за вибором «Фінансова грамотність» у початковій школі.				Самостійна робота	
4.2.Змістова складова курсу «Фінансова абетка» «Я – громадянин» (2 клас) та курсу «Фінансова поведінка» «Я в державі» (4 клас). Практична робота №3. Методика розв’язування фінансових задач у курсі «Фінансова арифметика» (3 клас)..	2	2	4	Фінансова абетка. Сторінка «Меценатство і благодійність».	2
				Практична робота №4. Економічні роздуми на тему «Що таке багатство», «Як стати успішною людиною», «Фінансова грамотність – основа добробуту сім’ї».	2
				Методичний poradnik учителя курсів «Фінансова грамотність» (початкова школа). Методика проведення уроків з теми «Я і мої перемоги» курсу	2

				«Фінансова абетка» (2 клас).	
4.4. Змістова складова «Господарська діяльність людини» у курсах предмету «Фінансова грамотність» у початковій школі. Успішні люди України.послуг».	2	2	4	Фінансова абетка. Сторінка «Економія і збереження як форми заощаджень». Сторінка «Доходи і витрати в господарстві». Методичний поради́ник учителя курсу «Фінансова грамотність» (початкова школа). Методика проведення уроків з теми «Розподіл і доходи в господарстві» курсу «Фінансова арифметика» (3 клас).	4
Модуль IV. Методика викладання курсів за вибором «Фінансова грамотність» у початковій школі				Методичний поради́ник учителя курсу «Фінансова грамотність» (початкова школа). Готуємо панорамний урок у початковій школі. Методика проведення уроків з курсу «Фінансова абетка» (2 клас). Методика проведення уроків з курсу «Фінансова арифметика» (3 клас). Методика проведення уроків з курсу «Фінансова поведінка» (4 клас). Розробка конспектів уроків (у малих групах або індивідуально).	6
				Підготовка залікової творчої роботи.	4
<i>Всього годин сам. роботи</i>					24